

KAVRAM HARİTASI İLE KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ (KBY) VAKA SUNUMU

CASE REPORT OF CHRONIC RENAL FAILURE (CRF) WITH CONCEPT MAP

Sevda Korkut Bayındır¹ Songül Görüş² Zübeyde Korkmaz³ Nevin Bilgi¹

¹Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Kayseri

²Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Kayseri

³Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Kayseri

Yazışma Adresi:

Sevda Korkut Bayındır
Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
38039 Kayseri – Türkiye

E posta: svd_k@hotmail.com

Kabul Tarihi: 17 Mart 2015

Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi

ISSN: 2146-9601

e-ISSN: 2147-2238

bsbd@balikesir.edu.tr

www.bau-sbdergisi.com

DOI: [10.5505/bsbd.2015.36855](https://doi.org/10.5505/bsbd.2015.36855)

ÖZET

Kavram haritaları, belli bir konudaki kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin grafiksel bir yöntemle sunulması için kullanılan öğrenme-öğretme araçlarıdır. Öğretim sürecinde kavram haritaları, bilgi ve kavramlar arasındaki ilişkileri hiyerarşik bir yapı içinde genelden özele doğru görsel hale getirerek kişiye somut veriler sunmayı amaçlayan bir öğretim tekniğidir. Hemşirelik eğitiminde klinik uygulamalarda, vaka sunumlarında ve konu anlatımlarında bu teknikten yararlanılmaktadır. Vaka sunumları ve hemşirelik bakım planlarının hazırlanmasında, kavram haritalarından yararlanılması öğrencilerin analiz ve sentez yeteneklerini geliştirerek öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

Bu makalede; kronik böbrek yetmezliği (KBY) olan bir hastanın hemşirelik bakım planı kavram haritası ile ele alınmıştır. Kavram haritası üzerinde; KBY'nin fizyopatolojisi, etiyojisi, semptomları, laboratuvar bulguları ve tedavisi gibi temel kavramlar ile hemşirelik tanıları ve hemşirelik bakımı arasındaki ilişkiler gösterilmiştir.

Sonuç olarak; kavram haritaları öğrencilerin hastaya bütüncül bakım vermelerini sağladığından, hemşirelik bakım planlarının hazırlanması, sunulması ve tartışılmasında etkin bir öğretim yöntemi olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, kavram haritası, kronik böbrek yetmezliği

SUMMARY

Concept maps are teaching-learning tools which are used to be presented with a graphical method of concepts and the relationships between these concepts in a particular topic. Concept maps in the teaching process are teaching techniques which aim to provide concrete data making visual the relationships between information and concepts in a hierarchical structure from general to specific. This technique is utilized for clinical practise in nursing education, case reports and lectures. Use of concept maps in the preparation of case studies and nursing care plans make it easy to learn by improving analyze and synthesize ability of students.

In this article, nursing care plan of a patient with chronic renal failure (CRF) is considered by using concept map. On the concept map, the relationships are shown basic concepts like the physiopathology, etiology, symptoms, laboratory findings of the CRF between with nursing diagnosis and nursing care.

As a result; the concept maps to provide holistic patient care in students could be used as an effective teaching learning tool in preparation, presentation and discussion of nursing care plans.

Keywords: Nursing, concept map, chronic renal failure

GİRİŞ

Teknolojideki hızlı gelişmeler, nüfustaki değişimler ve bilginin sürekli artışı, eğitimde geleneksel öğretim yöntemlerinin yerine, çağdaş öğretim yöntemlerinin kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bu yöntemlerle öğretim; öğrencileri pasif bilgi alıcısı olmak yerine aktif, yaşam boyu bağımsız öğrenici ve problem çözücü olmaya hazırlamayı amaçlamaktadır¹. Bilişsel öğrenim kuramcıları bilginin oluşturulma sürecinde aktif katılımın ve zihinsel bir çabanın gerekli olduğunu ve insanların çevrelerindeki

yeni durumları algılayarak sahip oldukları zihinsel şemaları kullandıklarını belirtmektedir.

Öğrenme, sürekli karşılaşılan yeni deneyimlerin ve fikirlerin sonucunda, bireylerin bilişsel şemalarında meydana gelen değişimlerdir². Öğrenme üzerine önceki bilgilerin etkisini vurgulayan Ausubel'in anlamlı öğrenme teorisine dayanarak, 1974 yılında Joseph Novak ve Cornell Üniversitesi öğrencilerinin birlikte yürüttükleri bir araştırma projesi sonucunda geliştirilen kavram haritaları, insanların bilgiyi nasıl öğrendiklerini ve nasıl anlamlandırdıklarını gösteren bir öğrenme-öğretme

stratejisidir³. Bilginin zihinde somut ve görsel olarak düzenlenmesini sağlayan kavram haritaları tek bir kavramın aynı kategorideki diğer kavramlarla ilişkisini belirten somut grafiklerdir⁴. Kavram haritaları anlamlı öğrenmeyi sağlayan ve bilginin uzun dönem bellekte saklanmasına yardımcı olmak için kullanılan araçlardır. Aynı zamanda bilginin belli bir düzen içinde depolanmasını sağlayarak anımsamayı kolaylaştırıcı bir rol oynarlar. Kavram haritaları bilgilerin şematize edilmesi, şifrenmesi ve görsel bir şekilde sunulmasını sağlayarak belleği güçlendirmektedir⁵.

Bir çok araştırmacı kavram haritalarının; öğrencilerin düşünme, analiz etme, problem çözme ve yaratıcılık yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olduğunu belirtmiştir⁶⁻⁸. Ayrıca öğrencilerin kendi başlarına kavram haritası yapmaları, başarıya duygusu ve özgüvenlerini arttırmaktadır⁹. Yapılan bazı çalışmalarda; kavram haritası ile çalışan öğrencilerin; bilişsel düzeylerini daha iyi fark ettikleri, bilmedikleri ve anlamadıkları konuları daha iyi saptadıkları ve bilgiyi organize ederek konuyu daha iyi anladıkları gösterilmiştir^{10,11}. Briscoe ve ark.¹¹ yaptıkları çalışmada kavram haritası sayesinde öğrencilerin; kavramların gerçekte ne anlama geldiğini daha iyi kavradıkları ve yapacakları üzerinde daha iyi düşündükleri saptanmıştır. Ayrıca öğrenciler; kavram haritası sayesinde konuyu tıpkı bir pazıl gibi düşünerek küçük parçalara bölebildiklerini ve tekrar bu parçaları bir araya getirebildiklerini, birçok kaynaktan elde ettikleri bilgileri organize edebildiklerini ve böylece konuyu daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir¹¹.

Hicks-Moore¹² ve Schuster¹³ kavram haritalarının teori ile uygulama arasındaki boşluğu doldurmak için etkili bir öğretme ve öğrenme stratejisi olduğunu ve öğrencilerin hemşirelik sürecini öğrenmelerini kolaylaştırdığını göstermiştir^{12,13}. Kavram haritası şeklinde hazırlanan bakım planları sayesinde öğrencilerin, hastanın tıbbi durumunu, hastalığa tepkisini ve hemşirelik girişimleri arasındaki ilişkiyi anlamaları kolaylaşmaktadır. Klinik uygulamalar süresince hazırlanan kavram haritaları öğrencilerin hastaları bütüncül olarak görmelerini sağladığı gibi anksiyetelerini de azaltmaktadır⁵. Öztürk ve Karayağız⁵ kavram haritası kullanımının öğrencilerin başarılarını olumlu yönde etkilediğini, öğrencileri motive ettiğini, özgüvenlerini geliştirdiğini ve öğrencileri kliniğe hazırladığını belirtmişlerdir.

Literatürde kavram haritaları ile hazırlanan bakım planlarının; holistik ve organize hemşirelik bakımı verilmesini sağladığı, öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini arttırdığı, zamandan kazanç sağladığı ve fazla kağıt israfını engellediği gösterilmiştir. Ayrıca öğrencilerin bireyin problemini anlamasını kolaylaştırdığı ve sütun formatında hazırlanan bakım planlarında görülen

kitaptan kopyalama olayını ortadan kaldırdığı belirtilmiştir^{14,15}. Öğrencilerin kavram haritası ve kavram haritalı bakım planı hazırlanmasına ilişkin görüşlerinin incelendiği başka bir çalışmada ise öğrencilerin; hastayı/bireyi bütüncül görmelerini sağladığı, kavramlar arasındaki ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırdığı, neden-sonuç ilişkisinin kurulmasını sağladığı, yaratıcı olmayı gerektirdiği, şekilsel olması nedeniyle incelenen kavramların akılda kalıcılığını arttırdığı ve bakım planını eğlenceli hale getirdiği şeklinde cevaplar verdikleri saptanmıştır¹⁶.

Bu makalede; kronik böbrek yetmezliği (KBY) tanısı alan bir hastanın hemşirelik bakım planı tartışılmıştır. Vakada Gordon'un fonksiyonel sağlık örüntülerine göre hastanın verileri sunulmuş ve veriler doğrultusunda belirlenen uygun hemşirelik tanıları kavram haritasında gösterilmiştir (Şekil 1). Daha sonra öğrencilerle tanıları uygun hemşirelik girişimleri tartışılmıştır.

VAKA:73 yaşındaki erkek hasta; ödem, dispne, bulantı ve 10 gündür hematüri şikayeti nedeniyle hastaneye başvurmuş ve KBY tanısı ile nefroloji kliniğine yatırılmıştır.

GORDON'UN FONKSİYONEL SAĞLIK ÖRÜNTÜLERİNE GÖRE HASTANIN VERİLERİ

Sağlığın Algılanması ve Yönetim Biçimi: 2001 yılında BPH tanısı ile TUR-P operasyonu geçiren, 8 yıl önce HCV, 5 yıl önce HT ve 1 ay önce KOAH tanısı alan hasta 49 yıl sigara kullandığını 4 yıl önce sigara kullanmayı bıraktığını belirtmiştir. Hasta anne ve babasında tanılanmış bildiği bir hastalık olmadığını, kardeşlerinde HT ve DM olduğunu ifade etmiştir. Hastanın yatışının yapıldığı gün BUN: 81 mg/dl, Cr: 6 mg/dl olarak ölçülmüştür. 12/07/2013'te geçici kateter, 14/07/2013'te kalıcı kateter takılan hasta iki günde bir diyalize girmektedir.

Hemşirelik Tanısı: Enfeksiyon, enfeksiyon bulaştırma riski.

Beslenme ve Metabolik Durum: 50 gr proteinli Na, K, P kısıtlı diyeti olan hastanın iştahsız olduğunu belirtmesi ve bulantı nedeniyle diyetini tüketmemesinden dolayı TPN başlanmıştır. Dudaklarında kuruluk, ağzında aft olan hasta 2lt/dk sürekli oksijen tedavisi almaktadır. Hasta diş protezi kullanmaktadır. Son 3 ayda 6 kilo veren hastanın BKİ'si 18.6'dır.

Hemşirelik Tanısı: Beslenmede değişim, beden gereksiniminden az beslenme, oral müköz mebranda bozulma.

Boşaltım Biçimi: Hastanın AÇT'si +1100 (A=2500,Ç=1400) olup, noktüri, pollaküri ve hematürisi mevcuttur. Beş gündür defekasyona çıkamayan hastanın gün içerisinde çok terlediği gözlenmiştir.

Hemşirelik Tanısı: Boşaltımda değişim, konstipasyon, mevcut kanama.

Aktivite ve Egzersiz Biçimi: Hastanın üretkif öksürüğü ve şiddetli dispnesi bulunmaktadır. +3 ödemi olan hasta yardımsız ayağa kalkmamaktadır. Yorgunluk, halsizlik ve baş dönmeleri olduğunu bu yüzden yataktan kalkmak istemediğini belirtmiştir. Solunumu 40s/dk, nabızı 88 atım/dk, kan basıncı 140/90 mm/Hg ve vücut sıcaklığı 37.6°C olarak ölçülmüştür. Banyo yapmak istemeyen hastanın vücudunun kötü koktuğu ve genel hijyeninin yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Hemşirelik Tanısı: Gaz değişiminde bozulma, solunumu sürdürmede yetersizlik, aktivite intoleransı, sıvı-volüm dengesizliği, yorgunluk, bireysel hijyende yetersizlik, deri doku bütünlüğünde bozulma riski.

Uyku ve Dinlenme Biçimi: Hasta uykuya dalmakta problem yaşadığını, rahat nefes alamadığını, 2-3 yastıkla uyduğunu ve noktürü (2-3 kez) nedeniyle uykularının bölündüğünü ifade etmiştir. Sabah uyandığında kendini dinlenmiş hissetmediğini belirten hastanın sürekli uykulu olduğu gözlenmiştir.

Hemşirelik Tanısı: Uyku örüntüsünde bozulma.

Bilişsel Algılama Biçimi: Görme, işitme ve konuşmada herhangi bir sıkıntı yaşamayan hasta ara sıra baş dönmelerinin olduğunu belirtmiştir. Hastanın diyaliz seansları sonrasında yere ve zamana oryantasyonunun bozulduğu ve dikkat dağınıklığı olduğu gözlenmiştir.

Hemşirelik Tanısı: Düşünce sürecinde bozulma, duyuşal yoksunluk.

Kendini Algılama ve Kavrama Şekli: Hasta birden fazla kronik hastalığı olduğunu, sürekli ilaç kullanmak ve diyalize girmek zorunda kaldığını ve yaşlılık nedeniyle hayatının zorlaştığını ifade etmiştir.

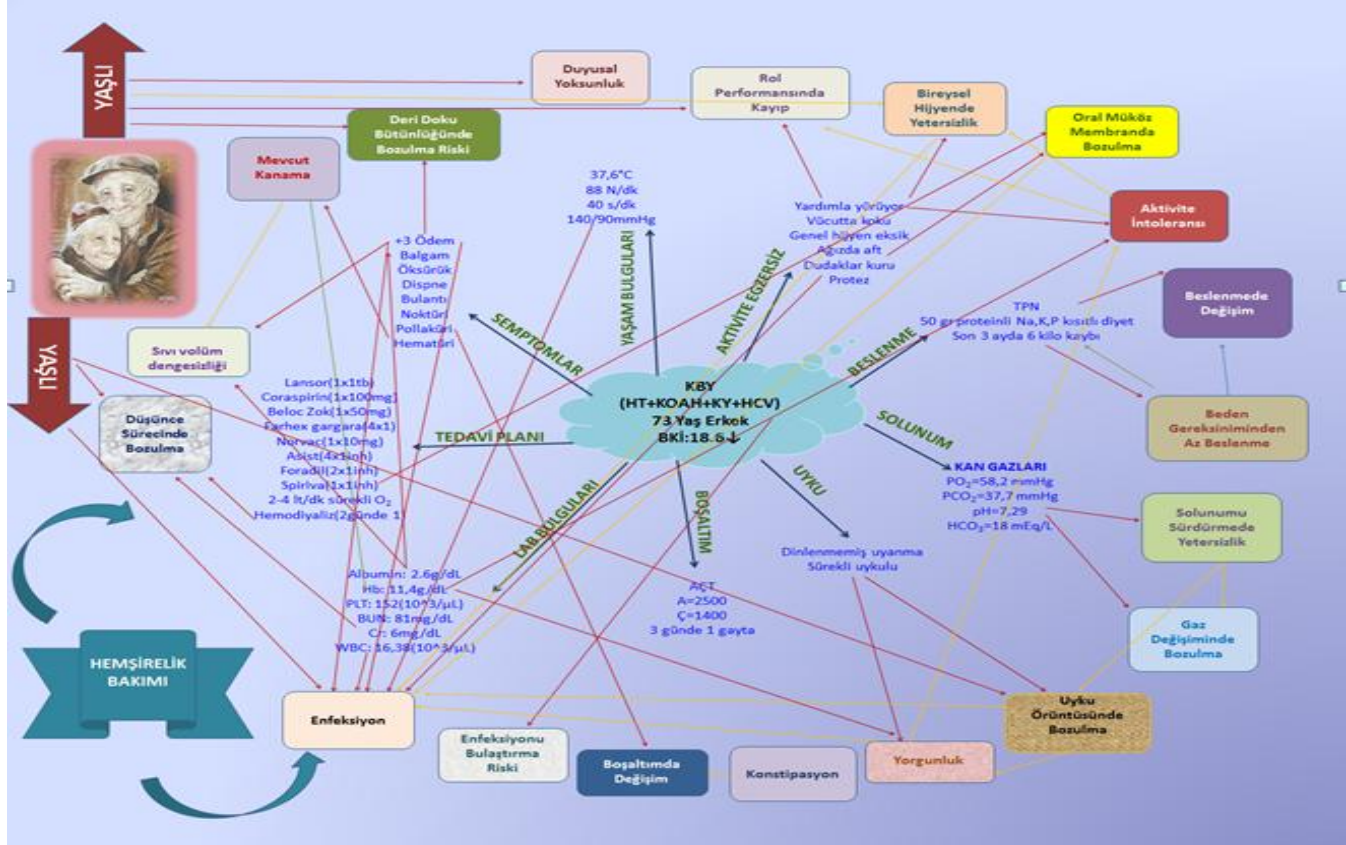
Rol-İlişki Biçimi: Hastane personeli ve diğer hastalarla iletişimi iyi olan hastanın yanında refakatçi olarak torunu kalmaktaydı. Hasta çocuklarının ziyaretine gelmesinden mutlu görünüyordu. Önceleri çocuklarının kendisine daha çok değer verdiğini ve saygı duyduklarını belirten hasta, hastalanınca çocuklarının ve gelinlerinin kendisine yaklaşımlarının değiştiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Hemşirelik Tanısı: Rol performansında kayıp.

Cinsellik ve Üreme: 6 yıl önce eşinin vefat ettiğini belirten hasta, oğlu, gelini ve torunlarıyla birlikte yaşadığını, ama eşile birlikte yaşadığı günlere özlem duyduğunu, kimsenin kendisine eşi gibi anlayışlı davranmadığını belirtmiştir.

Başetme-Stresle Baş Etme Biçimi: Hasta stresli olduğu zaman bağ bahçe işleriyle uğraştığını, bu şekilde rahatladığını ve sık sık dua ettiğini belirtmiştir.

İnanç ve Değerler: Hasta, önceleri namaz kıldığını, artık kılamadığını için kendisini rahatsız ettiğini ama dua etmenin kendisini rahatlattığını ifade etmiştir.

Şekil 1. Kavram Haritası İle Kronik Böbrek Yetmezliği Vaka Sunumu

Kavram haritaları; öğrencilerin, neden-sonuç ilişkisi kurarak ve yaratıcılıklarını kullanarak eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin kendilerini özgür hissetmelerini sağlamaktadır¹⁶. Hemşirelik öğrencileri için, kavram haritalarının anlamlı ve etkin öğrenme metodu olduğu belirtilmektedir^{5,16-21}.

Sonuç olarak; KBY vakasında kavram haritası kullanılarak KBY'nin fizyopatolojisi, etiyolojisi, semptomları, laboratuvar bulguları, tedavisi ve fonksiyonel sağlık örüntülerine göre hastanın verileri ve bu veriler doğrultusunda belirlenen hemşirelik tanıları ve hemşirelik bakımı tartışılmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin eğitiminde kavram haritaları; kavramlar arasında kurulan bağlantıları görselleştirerek, bilginin nasıl organize edileceğini, bağlantıların nasıl oluşturulacağını, kavramların nasıl analiz edileceğini ve çıktılarının nasıl değerlendirileceğini göstererek, öğrencilerin hastalara bütüncül bakım vermelerini sağlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı hemşirelik bakım planlarının hazırlanması, sunulması ve tartışılmasında etkin bir öğretim yöntemi olarak kavram haritalarının kullanılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Hsu L. Developing concept maps from problem-based learning scenario discussions. *J Adv Nurs*. 2004;48(5):510-8.
- Kaya ON. Fen eğitiminde kavram haritaları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2003;1(13):70-9.
- Novak JD, Cañas AJ. The theory underlying concept maps and how to construct and use them,2008. <http://cmap.ihmc.us/publications/researchpapers/theorymaps/theoryunderlyingconceptmaps.htm>. (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2013)
- Demiray Ş, Bahçıvan OB, Külahcı B. Kavram Haritaları, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fizik Öğretmenliği Programı, s.1-12, Ankara (2002). <http://www.hskizilcik.com/fizik/egitim/kharitalari.pdf>. (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2013)
- Öztürk C, Karayağız G. Teori ile uygulama arasında yeni bir köprü: Kavram haritası. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2006;10(1):29-36.
- Saeidifard F, Heidari K, Foroughi M, Soltani A. Concept mapping as a method to teach an evidence-based educated medical topic: A comparative study in medical students. *J Diabetes Metab Disord*. 2014;13(1):86.
- Paucard-Dupont S, Marchand C. Exploratory study of clinical reasoning in nursing students with concept mapping. *Rech Soins Infirm*. 2014;(117):85-112.
- Gul RB, Boman JA. Concept mapping: A strategy for teaching and evaluation in nurse education. *Nurs Educ in Pract*. 2006;6(4):199-206.
- Dil S, Öz F. Hemşirelik Öğretiminde bir strateji: Kavram haritasının kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2014:81-9.
- George A, Geethakrishnan R, D'Souza P. Concept mapping: A child health nursing practical exercise. *Holist Nurs Pract*. 2014;28(1):43-7.
- Briscoe C, La Master SU. Meaningful learning in college biology through concept mapping. *The American Biology Teacher*. 1991;53(4):214-9.
- Hicks-Moore SL. Clinical concept maps in nursing education: An effective way to link the oryand practice. *Nurs Educ in Pract*. 2005;5(6):348-52.
- Schuster P. Concept mapping: Reducing clinical care plan and increasing learning. *Nurse Educ*. 2000;25(2):76-81.
- Castellino AR, Schuster P. Evaluation of outcomes in nursing studens using clinical concept map care plans, *Nurse Educ*. 2002;27(4):149-150.
- Avcı Ö, Erdem E, Bayat M, Korkmaz Z, Başdaş Ö, Uslu N. Hemşirelik öğrencilerinin uygulamada kavram haritası kullanımına ilişkin görüşleri, 2. Ulusal ve 1. Uluslararası Akdeniz Pediatri Hemşireliği Kongresi Bildiri Kitabı, s. 99-100, Ankara (16-19 Kasım 2009).
- Atay S, Karabacak Ü. Kavram haritası ve kavram haritalı bakım planı hazırlanmasına ilişkin öğrenci görüşleri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2010;3(3):45-53.
- Sinatra-Wilhelm T. Nursing care plans versus concept maps in the enhancement of critical thinking skills in nursing students enrolled in a baccalaureate nursing program. *Creat Nurs*. 2012;18(2):78-84.
- Harrison S, Gibbons C. Nursing student perceptions of concept maps: From theory to practice. *Nurs Educ Perspect*. 2013;34(6):395-9.
- Korkmaz Z, Avcı Ö, Tosun Ö, Uslu N, Erdem E, Bayat M. Klinik uygulamada kavram haritası kullanımı: Respiratuvar distress sendromu (RDS). *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2011;20(3):235-39.
- Uslu N, Korkmaz Z, Tosun Ö, Avcı Ö, Bayat M, Erdem E. Kavram haritasının öğrenci eğitiminde kullanılmasına bir örnek: Tip 1 diabetes mellitus. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2013;1(1):99-105.
- Kalaycı N, Çakmak M. Kavram haritalarının öğretim sürecinde kullanılması. *Eğitim Yönetimi*. 2000;24:571-80.